

G50

M. T. B. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. Ref.
Ser.

546

Title: *Brahma Gnanam*

Samvat 1731

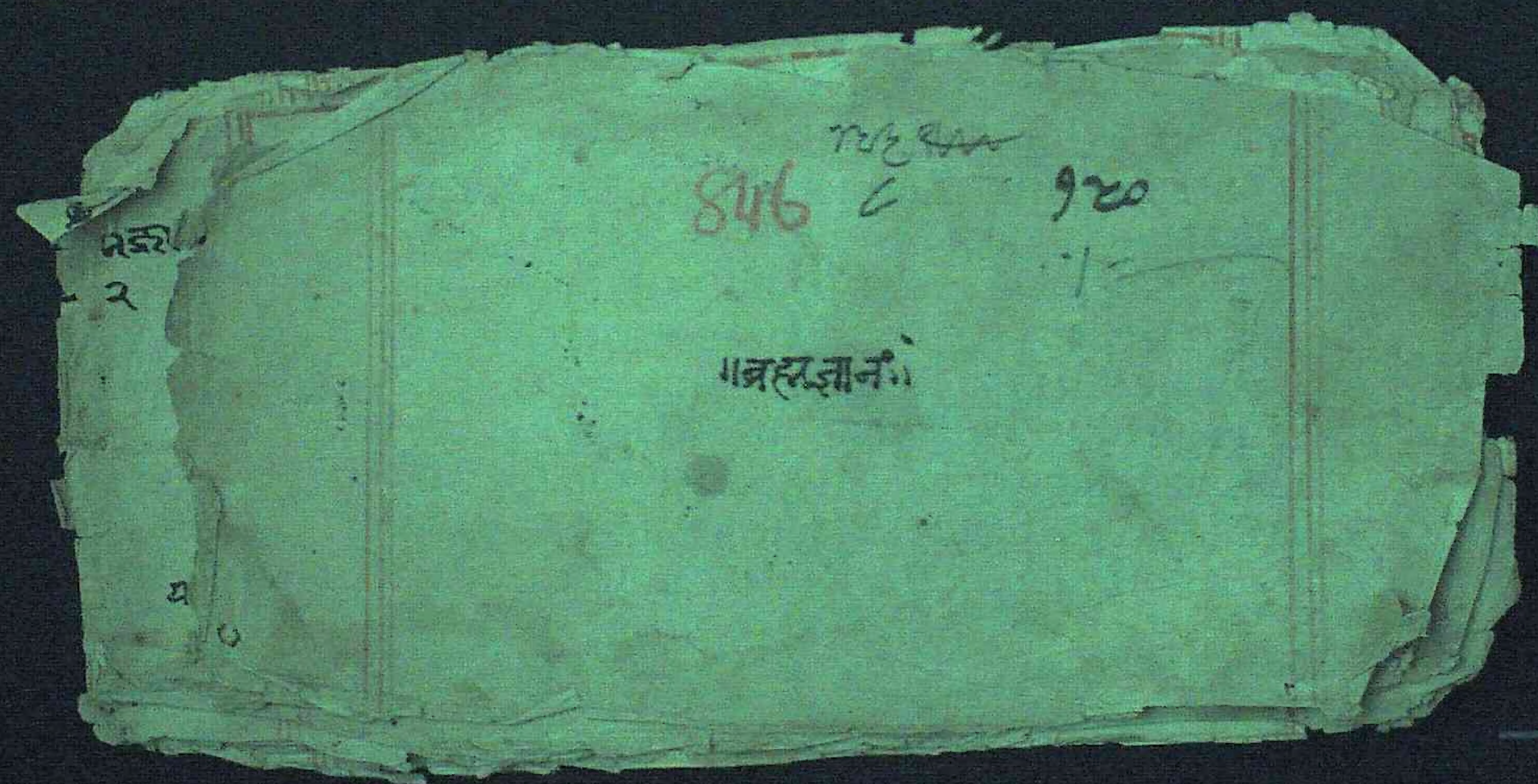
AK

846

846

પ્રશ્નનામ

:	Brahma	prashnam	Title
:	:	:	Author
:	:	:	Editor
:	:	Sam. 1731	Year. Vols.
:	:	:	Publisher
846	:	:	Remarks

846

मधु

920

॥ ब्रह्मज्ञान ॥

२

ब्रह्मज्ञाने॥

२

वि

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीसरस्वतये नमः ॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥
॥ श्रीदेव्युवाच ॥ किं नाम विचार्य देवदेवा देवदेवस्य देवदेवस्य
हे वया तावत् ब्रह्मज्ञानं महेश्वर ॥ कतो मृष्टिर्न वादवे कतो
मृष्टिर्विनश्यति ॥ ब्रह्मज्ञानं कथं देव ॥ मृष्टिं संहारवर्षितां ॥
॥ ईश्वर उवाच ॥ अयं कंचन मयि मृष्टिः ॥ अयं कंचन वितन्यति
अयं कंचन ब्रह्मज्ञानं च ॥ मृष्टिं संहारं नश्यति ॥ ३ ॥ उक्तं कारेन्द्रादिभ्यः
सह ॥ स्थूलविद्या च तद्देवी ॥ मंत्रं पञ्चातपध्यानां वा स्वादिकं कुरु
नेयं वा ॥ षडंगवेदचचारिणी मां सा उच्यते ॥ धर्मशास्त्रं
राणां च ॥ विद्यापता च तद्देवी ॥ ४ ॥ तावच्च तद्देवी विद्या ॥ यावत्
ज्ञानं न विद्यते ॥ विदंते ब्रह्मज्ञानं सर्वविद्यावितन्यते ॥ ५ ॥

भूतविरोधेन

२

यस्या

स

भूतविरोधेन सर्वकर्मनिरर्थकं ॥ २३ ॥ पंचेदियधूपं कुरुवा मृ
॥ १ ॥ देविवरानने ॥ सर्वतीर्थकाया क्षेत्रे ॥ गुरुभक्तैः पुनः स्यते ॥
२४ ॥ इडाभावाती गंगापि गलाय पुनानदी ॥ इडापि गलाय
मध्ये सुषुम्णा च सखती ॥ २५ ॥ त्रिवेणी संगमं यत्र तीर्थराज
स उच्यते ॥ तत्र स्नानं च कर्तव्यं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ २६ ॥ देव्यु
वाच ॥ कीदृशी चेच्छरीमुद्रा ॥ शोकरी चापि कीदृशी ॥ कीदृशी
आत्मविद्या च ॥ इति ब्रूहि महेश्वर ॥ २७ ॥ ईश्वर उवाच ॥ मन
स्मिरे विना वलं वेनैव न ॥ वायुस्मिरे यत्र विना निरोधने द
ष्टिस्मिराय विना बलं कने ॥ सायवमुद्रा च भवेत्तु खचरी ॥ २८ ॥
स्मिरावलोकने नास्ति तस्य मुद्रा च खचरी ॥ २९ ॥ बालस्य भा

२

वेदशास्त्रपुराणंच। सामान्यगणिकाविधिः॥ ब्रह्मलोककोकरी
 विद्या। सर्वदावपुण्योपातः॥ १॥ देहस्य सर्वविद्यानां देहस्य
 हे सर्वदेवते॥ देहस्य सर्वतीर्थानि। गुरुनैवेद्यलभ्यते॥ ८
 काष्ठमध्ये यथावक्त्रिः॥ उष्णं धूपयोः दत्तं॥ देहमध्ये स्थितं दे
 वं। पापपुण्यविवर्द्धितं॥ ९॥ स्वेचरी उभवे नुदा। मनोवर्त
 स्तथैव च॥ मोहं भावस्तथा देवं। पंचपुण्यपुण्यजयेत्॥ १०॥
 धूपं च नक्तियुक्तं च। प्रेमबीजं जपस्तपः॥ ब्रह्मज्ञाने तथा ध्या
 ने। प्रेमदेवं नामानमः॥ ११॥ श्रीदयुवाच॥ अहिंसाप्रथमं
 पुण्यं द्वितीयं चेद्विद्यनिग्रहं॥ तृतीयं च क्षमापुण्यं। सत्यपुण्यं च
 उर्थकं॥ १२॥ पंचमं आत्मपुण्यं च ऋणमुदविवरानन॥ पके

अज्ञान

३

कृतदेवपिठब्रह्मांडलक्षणं। पंचतवकथं नाम पंचनाम तथा उ
 णं॥ १३॥ ईश्वर उवाच॥ एष्टी आपस्तथा तेजो। वायुआकाशमेव
 च। पंचतवकृतोत्पत्तिः। पुण्यकृतविलीयते॥ १४॥ अस्मिन्मा
 स च चानाडी रोमा वास्तीमेव च॥ एष्टी पंचगुणा प्रोक्ता ब्रह्मज्ञाने
 न भाषिते॥ १५॥ लालसुखं च प्रसूते देहं कृत्वा कृतमेव च॥ आ
 पः पंचगुणा प्रोक्ता ब्रह्मज्ञानेन भाषिते॥ १६॥ सुखं तृपाच नि
 धाश्च आलस्यं मिथुने तथा॥ तेजपंचगुणा प्रोक्ता ब्रह्मज्ञानेन
 भाषिते॥ १७॥ अवतं धूपनं चैव निरोधं प्रसवं तथा॥ वायोपंच
 गुणा प्रोक्ता ब्रह्मज्ञानेन भाषिते॥ १८॥ भयलक्ष्म तथा मोह। राग
 द्वेषमेव च॥ आकाशस्य गुणाः पंच ब्रह्मज्ञानेन भाषिते॥ १९॥

३

वस्य मृतस्य चेतना अंतस्य स्वप्ने नैतवंति निद्रा ॥ अंतर्गता पंथवि
 हगमाना सास्त्रिवशां चरिषु ध्वविद्या ॥ २० ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ द
 र्शने च कथं देव षडंशोपदर्शने ॥ अस्मार्थस्य कथं तां जग
 दुरु महेश्वर ॥ २१ ॥ ईश्वर उवाच ॥ त्रिदंडी च त्रैवेदिश वेदाभ्या
 मे सदार्थकः ॥ साक्षप्रक्रियते ववादि वाक्षे पि चारुवादिनः
 ॥ २२ ॥ के सो तदी ज वेद न्या ॥ जीवंच प्रतीया नता ॥ षट्सर्वि
 न्नास्ति चार्वाक्य नानाता वेद्यवस्थिते ॥ २३ ॥ एवं चांति मया सर्वे
 शास्त्रज्ञाने मुहिताः ॥ ब्रह्मज्ञानं कृतं गोप्यं तव स्नेहाद्दशम्य
 हे ॥ २४ ॥ यस्य विज्ञानमात्रेण सौम्यमोक्षो जयते न वेव ॥ मुच्यते
 सर्वपापेभ्यो धन्यमुखा मुखे चरी ॥ २५ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ उमा प्रहस

॥ ब्रह्मज्ञान

५

नो

५६ । नो मे वेदुःख
 रीरेषु सर्वमात्रे
 अवस्थिताः =

मोनमः ॥ ५१ ॥ मने कांतं ततो नाम दृष्टा च वक्त्रपल्लवाः ॥ श्रु
 त्पुदेवी प्रवक्ष्यामि षट्चक्रं समतपरं ॥ ५२ ॥ कंठस्पर्धतं त्र
 स्नाडे अधः पातालमेव च ॥ ऊर्ध्वमूलमधः शिखा ॥ त्रिस्तका
 रेकलेवरे ॥ ५३ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ दशवायु कंथं देवं दशधा
 रेतथा पुनः ॥ यस्य स्थाने स्थितो येन कंथमेकमाह वधुः
 ५४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ रुदिसं प्रिस्थितो प्राणः ॥ अपानं शुद्धमंड
 ले ॥ समानौ मिदत्रोत्त ॥ उदानं कंठमाशु कं ॥ ५५ ॥ समानौ दे
 वौ नोच ॥ व्याने च देवदं तुभिः ॥ उदानोऽपि वने जायते ॥ पंचपेच
 प्रकीर्त्तिताः ॥ प्राणस्य देवता कूर्मः ॥ अपानो सर्वक स्रष्टा ॥ ५
 ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ देवदेवमाहादेव ॥ ब्रह्मि मे परमेश्वर ॥ दशक

५

वे शक्तिः ॥ कस्य नाम भवेच्छिवः कस्य नाम भवेत्कालः कस्य ते च
 महाप्रभुः ॥ ४६ ॥ ईश्वर उवाच ॥ कृतस्थाने न यीशक्तिः ॥ यो च
 लचित्ते न वे शक्तिः ॥ स्थिरचित्ते न वच्छिवः ॥ अस्थिरचित्ते न वे का
 ल देहस्योपि हि सिध्यति ॥ ४७ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ कृतस्थाने न
 यीशक्तिः ॥ य इव कृतं तथा पुनः ॥ ब्रह्मांडं सप्तपातालं ॥ अस्या
 कथं के प्रभुः ॥ ४८ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ऊर्ध्वशक्तिः न वे कृतं म
 ध्यनाभिस्तथैव च ॥ अधोशक्तिः गुदस्थाना ॥ वात्स्यातीते नि
 रंजने ॥ ४९ ॥ आरंभो च गुदस्थाने ॥ स्वाधिशान ऊर्ध्वगके ॥ मणि
 पुरनाभिदेवो ॥ रुदिचक्रं अनाहते ॥ ५० ॥ विशुद्धं कंठमध्ये
 उच्यते ॥ मध्ये आज्ञा तथा ॥ चक्रं ते दं मया स्यात् ॥ चक्रातीतं न

॥ ब्रह्मज्ञाने ॥

४

जौग्रति च सर्वथा ॥ अहं देव प्रबोध्यते ॥ ५१ ॥ ईश्वर उवाच ॥
 आहारं गम्यते जीवं सर्वतापि कृतावान् ॥ चैतन्यं जाग्रते शुभे
 आहारं प्राणा बोध्यते ॥ ५२ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ को वा करोति क
 र्माणि ॥ को वा लिप्सति पातकैः ॥ को वा कस्योन्मनी भूचो पा
 पं पुण्येर्नि लिप्सते ॥ ५३ ॥ ईश्वर उवाच ॥ मनः करो कर्माणि
 मनो लिप्सति पातकैः ॥ मनो हि उन्मनी भूचान् धर्मचैने पातकै
 ॥ ५४ ॥ श्री ईश्वर उवाच ॥ कृतस्थाने न वे व शक्तिः ॥ कृतस्था
 ने स्थितः शिवः ॥ कृतस्थाने स्थितः प्राणः ॥ प्राण सर्व प्रजायते ॥ ५
 ॥ शिवशक्तिः समायोगं सरसं क्रियते सदा ॥ आयोगं च भवे
 तस्य ॥ देहस्योपि हि सिध्यति ॥ ५५ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ कस्य नाम भ

स्थिता प्राण
 कसर्व प्रजाय
 ते ॥ ५३ ॥

ति

४

गगनोत्पद्यते वायुः वायुरुत्पद्यते रविः रवेरुत्पद्यते तोयः तोया
 उपद्यते महिः ॥ ३३ ॥ मही विनीयते ताये तोयं विनीयते रविः र
 विर्विनीयते वायो वायुराकाशं विनीयते ॥ ३४ ॥ पंचतन्मवे स
 ष्टिः तवैतच्च विनीयते ॥ पंचतत्परं तवैतच्चाती तेन मोक्षमः ॥
 ३५ ॥ इन्द्रियाणि द्वितायेन मनोयेन वशीकृतं ॥ कालोऽपि हि
 तानां च त्रिलोक्यं सचराचरं ॥ ३६ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ कथं उत्पद्य
 ते वाचा ॥ कथं वाचा विनीयते ॥ वाचा निष्कामा कृत्वा कृपादायं
 च संकरः ॥ ३७ ॥ ईश्वर उवाच ॥ अयं कौत्स उत्पद्यते प्राणः प्राण
 उत्पद्यते मनः ॥ मन उत्पद्यते वाचा ॥ मन वाचा विनीयते ॥ ३८ ॥
 श्रीदेव्युवाच ॥ आहारं भोग्यते नाथ ॥ सेव्यते वर्तते कथं कौजा

ब्रह्मज्ञानं
 ह नवे

देवात्रयो गुणाः ॥ ६४ ॥ सत्यमावेतवेदस्मा रजोभावमवेहरि
 तमोभावैर्दुष्टात्रयो देवात्रयो गुणाः ॥ ६५ ॥ वेदरूपी भवेद्ब्र
 ह्मा वायुरूपी भवेद्दरिः ॥ मनरूपी भवेद्दुष्टात्रयो देवास्त्रयो गु
 णाः ॥ ६६ ॥ एकं मूर्तिस्त्रयो देवा ब्रह्मा विष्णु महेश्वराः
 नानाभावमनोयस्या तस्य मोक्षो न विद्यते ॥ ६७ ॥ स्वयं सृष्टि
 स्वयं काल स्वयं सर्वगतश्चिवः ॥ स्वयं ब्रह्मा स्वयं विष्णु स्वयं
 शक्त्यनिरंतरं ॥ ६८ ॥ यास्तथा सर्वं आत्मैव निष्कलं गगनो
 पमः ॥ स्वभावनिर्मलं शुद्धं ॥ ब्रह्मा ज्ञानवदो प्रियाः ॥ ६९ ॥
 श्रीदेव्युवाच ॥ देवदेवमाहादेव ब्रूहि मे परमेश्वरः ॥ ७० ॥
 चारोत्तमं कीयं कथं मे कं माहाप्रभुः ॥ ७१ ॥ ईश्वर उवाच

न

रदवानाडीस्थानांतरकथं प्रभुः ॥ ५८ ॥ ईश्वर उवाच ॥ न
वधारेच प्रत्येक्षं दत्तामं मे उच्यते ॥ एते गोप्यमवेदं च गुरुवा
कोष्ठे लप्यते ॥ ५९ ॥ द्रुवाच ॥ देवदेवं माहादेवं शोकरं
शूलपाणिनं दवानाडीकथं नाम ॥ स्थानांतरकथं प्रभुः ॥ ६० ॥
ईश्वर उवाच ॥ ६१ ॥ डाचपी गालाचैव सुषुम्ण चतुर्थीये
गोक्षरी हस्ती तीक्ष्ण ॥ अस्पाकाच सुगंधिका ॥ ६२ ॥ सप्त
सहस्रनाडीनां नानाकारप्रवर्तता ॥ प्याना विद्यातपो मू
ले मयोगी मोक्षसाधकः ॥ ६३ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ माहाप्रज्ञो
ऽहं देव ॥ ब्रह्मि मे परमं प्रभुः ॥ त्रयोदेवकथं नाम त्रयोना
मात्रयं गुणः ॥ ६४ ॥ ईश्वर उवाच ॥ वायुना वेत्तवेदुः ॥ त्रयो

निरुक्तः

८

एणाशोक्ता मद्रुणो हिन शोभते ॥ ६५ ॥ तावच्चकलसर्वे ॥ या
वरने शोभन विद्यते ॥ विंदते ब्रह्मज्ञानं स्यात् ॥ सधनं दिप्य जाय
ते ॥ ६६ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ एतानि कथितानां ॥ न हि ज्ञाना मि
शोकरः ॥ निस्पृहिं ब्रह्मि मे देव ॥ मनोयत्र विनीयते ॥ ६७ ॥ ईश्व
र उवाच ॥ मनसा कर्मणा वाचा ॥ त्रयो यत्र विनीयते ॥ विना स्व
प्नेयं शानिना ॥ ब्रह्म तैश्चानं तदुच्यते ॥ ६८ ॥ एकांते निस्पृहं स्त्रं
च ॥ चित्तानि ज विवर्जितं ॥ बालना वेत्तपतस्य ॥ ब्रह्मज्ञानं स उ
च्यते ॥ ६९ ॥ स्वमध्ये स्वमयं भूत्वा ॥ दत्ता मार्गं च तदुसः ॥ सलीनो
यस्वयं चित्तं ॥ ब्रह्मज्ञानं स उच्यते ॥ ७० ॥ बालना वेत्तपतानि ज
स्वमध्ये स्वमयं भूयो ॥ तौ हं ब्रह्मज्ञानं च ॥ परमात्मा सहो च ॥

७

८

ध्येन विद्यते। विषमे संधितौ प्राण। सा संध्या संधि उच्यते॥८॥
 ३॥ नातपस्तै इत्याहुः। ध्यानं शून्यगतं मनः। यस्य ध्यानं नित्यं
 चित्रं देहस्योपि हि सिध्यति॥८४॥ न ध्यानं ध्यानमित्याहुः॥
 ध्याने शून्यगतं मनः॥ यस्य ध्यानं नित्यं चित्रं देहस्योपि हि सि
 द्ध्यति॥८५॥ न होमं होममित्याहुः॥ सर्वज्ञं तं मोक्षितं ब्र
 ह्माग्निपावनं कृत्वा। होमं कृत्वा स होच्यते॥८६॥ न धर्मं धर्ममि
 दं॥ धर्मात्मा सं उच्यते॥ यस्य धर्मस्य सा देवता। सौख्यमोक्षं प
 रायति॥८७॥ न कलं कलमित्याहुः॥ अकलं कलं सं कलं
 दयात्री नित्यं वेद्यत अकलं कलं सिध्यति॥८८॥ दानं तस्य
 नंतयस्तथा सौख्यं॥ ध्विद्वासा अथवा वाः॥ कलं कलं

पंचदेवता। पंचेन्द्रियं कुटुंबं च। यत्रात्मा तत्र मे गृहं॥८९॥ श्री
 देव्युवाच॥ योगोऽश्वरं शिवं प्राप्ते। सर्वेश्वरं विदो विदुः॥ स्वा
 नं संध्यातपो ज्ञाप्यं॥ शिवं ज्ञाते कथं प्रभुः॥९०॥ ईश्वर उ
 वाच॥ न वेदो वेदमित्याहुः॥ वेदं ब्रह्मास्त्रं मनः॥ ब्रह्म ज्ञा
 ने स विष्णुः सोऽसवि प्रवेदपारगः॥९१॥ मयं ति च उरो वे
 दा। सर्वज्ञास्त्रं विनिश्चितं। हे सारं तं योगी पीवा। तं कपी वा
 उपेदीतः॥९२॥ उच्छिष्टं वेदं ब्रह्मास्त्रं। सर्वं च विमुखं मु
 खं। नोच्छिष्टं ब्रह्म कौचं। अयं कंच अनामयं॥९३॥ पठिते
 वेदं च चारि। कथा काले समात्परा। न प्रविशति सर्वं कर्माणि। क
 ला ज्ञानं विनापि ये॥९४॥ न संध्या संधिमित्याहुः॥ संध्या सं

ब्रह्मचर्यातपोमूले धर्ममूले दया तथा ॥ तस्मात्परं न तप
 उन्नयो कर्ममाचरेत् ॥ ७२ ॥ जितं द्विद्यो भवेत् श्रुत्वा ब्रह्मचा
 री स पठितः ॥ सत्यवादी न वेत्साङ्गः ॥ दाता मोक्ता हितारथः ॥
 ७३ ॥ श्रीदेव्युवाच ॥ सर्वेश्वर सर्वज्ञा तः सर्वलोकहिते परः ॥
 मया मोहकश्च देवः कश्चात्मा पिता कश्च ॥ ७४ ॥ ईश्वर उवा
 च ॥ माता पिता तथा जज्ञा जर्ता नार्या तथा सुतः ॥ सोऽयं कर्मज
 वे लोके ॥ सोऽहं कर्मसुजायते ॥ ७५ ॥ महामहवक्षोऽस्तोऽपि रक्षि
 तं भुवनत्रये ॥ यन्मया जीवयं लोके ॥ सैव कथमिति प्रते ॥ ७
 ५ ॥ पिता ज्ञाने दया माता ॥ ज्ञाता च मनसं यमः ॥ जगती ज्ञाति सुतं
 सत्यं ज्ञातिग्राहणिमा प्रभुः ॥ ७६ ॥ गृहे देवं नंदारं विश्रमे

व

हृदयलिखितमया ॥ यदि शुद्धमशु

२ ॥ इति श्री उमाशंकरसेवादेव

॥ सवेत ॥ ३३ ॥ अले ॥ ५५ ॥

॥ अले ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

श्री ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

श्री ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

श्री ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

श्री ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

श्री ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

श्री ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

श्री ॥ ५५ ॥ अले ॥ ५५ ॥

[illegible]